

αἷς περ ἡμεῖς τῶντι ὀνομάζομεν καὶ σῶμα (140). Καθ-
 ὅτι πραγματικῶς ἡμεῖς ὀνομάζομεν οὐδὲν ἄλλο σῶμα, εἰμὴ
 ἀδιαχώρητόν τι, τριχῆ διασατόν, ἀδρανές, κινητόν, κτξ.
 Ὡς εἴαν ἡ ψυχὴ ἦναι σῶμα, ἀφεύκτως πρέπει νὰ ἦναι
 ἀδιαχώρητον, τριχῆ διασατόν, ἀδρανές, κινητόν, κτξ,
 ἀλλέως ἔσαι μὴ σῶμα τὸ ἐταζόμενον.

365. Ἐν πρώτοις λοιπὸν ἡ φυσικὴ θέλει, καὶ ἕ-
 κασος ἡμῶν ἔχει παρὰ πόδας τὴν ἀπόδειξιν ὅτι ἕκασου
 τῶν σωμάτων εἶναι οὐδὲν ἄλλο, ἢ ἄθροισμα πολλῶν σω-
 ματίων, καὶ τούτου ἕνεκεν ἕκασον αὐτῶν διαιρεῖται δίχα,
 καὶ μετὰ τὴν διαίρεσιν ἑκάτερον τῶν μερῶν εἶναι τοιοῦ-
 του, οἷον καὶ τὸ ὅλον, ὅθεν καὶ δίχα διαιρεῖται, καὶ οὕ-
 τως ἐπ' ἀπειρον, χωρὶς τι τῶν σωμάτων νὰ σερηθῇ τινος
 ιδιότητος τοῦ ὅλου: τουτέστι τοῦ τριχῆ διασατοῦ, ἢ ἀ-
 δρανείας, ἢ κινητοῦ, ἢ κτξ. Ὡς εἴαν ἕκασον τῶν σωμά-
 των ἄλλο δὲν εἶναι, εἰμὴ ἄθροισμα μυρίων σωμάτων,
 καὶ ἡ λέξις ἕν εἰς τὸ σῶμα σημαίνει ὄχι τὸ ἐνιαῖον τῆς
 ὑποστάσεως, ἀλλ' ἀναφορὰν τινα ὡς πρὸς τὰ μέρη αὐτοῦ,
 εἴτε ἕνωσιν πολλῶν σωμάτων. Καθότι ἂν αὕτη ἡ λέξις
 ἐσήμαινε τὸ ἐνιαῖον τῆς ὑποστάσεως, τότε μετὰ τὴν διαί-
 ρεσιν, τὸ μέρος πλέον δὲν ἔπρεπε νὰ φυλάττη τὰ αὐτὸ
 ὄνομα, ὡς λέγω νὰ ὀνομάζεται εἰς λίθος καὶ ὁ ἑκατὸν
 λιτρῶν καὶ τὸ ἡμισυ αὐτοῦ, εἴτε ὁ πεντήκοντα, καὶ τὸ
 ἕν τέταρτον, καὶ οὕτως ἐφεξῆς.

Ἄν λοιπὸν ἡ ψυχὴ ἦναι σῶμα, ψυχὴ θέλει εἶναι
 καὶ τὸ ἡμισυ αὐτοῦ, ψυχὴ καὶ τὸ ἕν τέταρτον, ψυχὴ καὶ
 τὸ ἕν ὀγδοόν, κτξ. . . καὶ ἐπομένως ἡ ψυχὴ ἡμῶν ἠθε-
 λεν εἶναι οὐδὲν ἄλλο, ἢ ἄθροισμα μυρίων ψυχάρων, ἐξ

οὐ καὶ τὸ ἐγὼ ἤθελεν εἶναι ἄθροισμα μυρίων ἐγώδων, ὅπερ βέβαια εἶναι ἄτοπον. Καθότι τότε ἕκαστον τῶν ἡμετέρων αἰσθημάτων, καὶ ἕκαστη τῶν ἡμετέρων ιδεῶν ἦλθεν εἶναι οὐδὲν ἄλλο, ἢ κεφάλαιον μυρίων αἰσθημάτων καὶ ιδεῶν κατὰ τὸν αὐτοῦ τρόπον, καθ' ὃν καὶ ἡ κίνησις ἢ ἀντίσασις ἐνὸς σώματος εἶναι κεφάλαιον τῶν ἀναμέρους κινήσεων ἢ ἀντιστάσεων ἀπάντων τῶν μορίων αὐτοῦ, ὅπερ δὲν ἀληθεύει. Καθότι ἡ ψυχὴ ἡμεῶν ὄχι μόνον ἐννοεῖ, ὅπερ ἴσως ἤθελεν ἀποδοθῆ εἰς πολλὰ μέρη, ἀλλὰ καὶ συγκρίνει α'. αἰσθήματα πρὸς ἄλληλα. β'. ιδέας πρὸς ἄλληλας. γ'. καὶ γ' ιδέας μετὰ αἰσθημάτων, ἀλλὰ καὶ ἀπορρίνεται, ἀλλὰ καὶ διανοεῖται, ἀλλὰ καὶ βούλεται, ἀλλὰ καὶ κινεῖ τὸ σῶμα κατ' ἰδίαν αὐτῆς βούλησιν. Πῶς - λοιπόν, θεόμαι, ἤθελεν εἶναι δυνατὴ ἡ ἐκτέλεσις τούτων ἀπάντων, ἂν δὲν ἦν ἐν σημείον ἐνώσεως, ἐν σημείον ἀδικίρετον; Τίς - ἀμφιβάλλει, παρακαλῶ, ὅτι διὰ τὰ γένη σύγκρισις δύο ιδεῶν ἢ αἰσθημάτων, καὶ ἐπομένως ἀπόφασις, εἶναι ἀνάγκη τὰ συγκρινόμενα νὰ μὴ ἦναι εἰς διάφορα σημεία, ἀλλ' εἰς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ, καὶ οὕτω γενομένης τῆς συγκρίσεως, νὰ ἐπακολουθήσῃ ἀπόφασις, καὶ χρείας καλούτης, νὰ γένη καὶ διατάγη αὐτόθεν πρὸς τὰ πέρατα τοῦ σώματος διὰ νὰ κινήσῃ; Ἐγὼ, φέρε εἰπεῖν, ἀπτόμενος τῆς χιόνος, αἰσθάνομαι ψύχους, καὶ χωρὶς διὰ τῶν ὀφθαλμῶν νὰ τὴν ἰδῶ, ἀποφασίζω κατ' αὐτῆς λευκότητα. Ὅλγε - ἂν τὸ αἰσθημα ψύχος δὲν ἤρχετο εἰς τὸ αὐτὸ σημείον, εἰς ὅπερ πάρεσε καὶ ἡ ιδέα τῆς χιόνος, πῶς ἦν δυνατὸν εἰς τὴν ἐμὴν ψυχὴν ν' ἀποφασίσῃ ὅτι τὸ αἰσθητὸν ψυχρὸν εἶναι ὁμοῦ καὶ

λευκόν; Ἡ — πῶς ὀρίων τις διὰ τῶν ὀφθαλμῶν λευκὴν τὴν χιόνα, νὰ ἀποφασίξη διὰ τοῦ νοῦς ψυχρότητα κατ' αὐτῆς, ἂν τὸ τῆς ὀράσεως αἰσθημα δὲν ἤρχετο εἰς τὸ αὐτὸ σημείον; ἔνθα ἔνεστιν ἡ ἰδέα χιόνος; Τὸ πᾶν λοιπὸν συμπνέει ὅτι ἡ ψυχὴ εἶναι μὴ σύνθετος: ὁ ἔστι μὴ σῶμα.

Ἔστω ὁμῶς ἡ ψυχὴ σύνθετος. Ἀλλ' ἐπειδὴ εἶναι διανοητικὴ, δῆλον ὅτι ἕκαστον αὐτῆς τῶν μερῶν θέλει εἶναι τοιοῦτον, ἀλλέως μέρος τι ἤθελε σερεῖται τῆς ιδιότητος τοῦ ὅλου, ὅπερ εἶναι ἀσύστατον. Δοθέντος λοιπὸν τούτου, μένει εἰς τοὺς ὑλιστάς νὰ ἐξηγήτωσιν ἡμῖν εἰς ποῖον μέρος τῆς ὑλικῆς ψυχῆς γίνεται ἡ σύγκρισις μιᾶς ιδέας μὲ ἐν αἰσθημα, ἐνέργεια, ἢ ὑπερ ἀδυνατούσιν οἱ ὑλισταὶ νὰ ἀρνηθῶσι. Καθότι διὰ νὰ γένη σύγκρισις δύο τιμῶν, εἶναι ἀνάγκη νὰ ἦναι παρόντα ἀμφοτέρω τὰ συγκρινόμενα εἰς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ μέρος. Ἀλλ' ἡ ιδέα εἶναι εἰς οὐδὲν μέρος ὁλόκληρος, ἀλλέως ἕκαστον μέρος τῆς ψυχῆς ἤθελεν ἔχει ὁλόκληρον τὴν αὐτὴν ιδέαν, ἐν ᾧ ἕκαστον μέρος τοῦ κινουμένου σώματος δὲν ἔχει ὁλόκληρον τὴν κίνησιν, ἀλλὰ μέρος. Ὡς εἰς αὐτὸ σηῆμα ἢν λογικόν, εἰς οὐδὲν τῶν μορίων ἤθελεν εἶναι ὁλόκληρον τὸ αἰσθημα ἢ ιδέα, ἀλλὰ κοινῶς εἰς ἅπαντα, καὶ ἐπομένως οὐδὲν τῶν μορίων τοῦ λογικοῦ κατ' ἑαυτὸ ἐδύνατο νὰ κάμῃ σύγκρισιν, καὶ ἐντεῦθεν καὶ ἀπόφανσιν. Ἀλλ' — ὅταν τὰ μέρη σερῶνταίτινος, τις ἀμφιβάλλει ὅτι καὶ τὸ ὅλον σερεῖται τούτου; Ὅθεν ἔπρεπε τότε ἡ ψυχὴ νὰ ἦναι ἀνοίκειος πάσης συγκρίσεως ιδειῶν, καὶ ἐχομένως καὶ ἀποφάνσειός, καὶ ὡς φαίνεται δὲν εἶναι. Ὡς ἀναγκαίως ἡ ψυχὴ εἶναι μὴ σύνθετος, εἴτε μὴ σῶμα.

366. β'. "Αν ἡ ψυχὴ ἦναι σῶμα, ἐπειδὴ ἐν ταύτῳ εἶναι αἰσθητικὴ τε καὶ διανοητικὴ, ὡς καὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν ὑλιστῶν τοῦτο ὡμολογῆται, ἐπόμενον εἶναι, ἐν ᾧ προσγί-
νεται εἰς αὐτὴν ἰδέατις ἢ αἴσθημα, νὰ προσγίνηται μετὰ
κινήσεως, εἴτε ὀλικῆς, εἴτε μερικῆς; Καθότι εἶναι ἄ-
γνωστος εἰς ἡμᾶς πᾶσα ἐνέργεια ἢ ἀντενέργεια, ἔνθα ὅ-
περ εἰς πᾶσα κίνησις. "Ως ἀνάγκη εἶναι πᾶσα ἰδέα καὶ πᾶν
αἴσθημα νὰ ἦναι οὐδὲν ἄλλο, ἢ κίνησις τις, κίνησις ὅ-
μως ὄχι μόνουσιδῆς, ἀλλ' ἀπείρως διαφορετικῆ, ἀλλέως
τὸ ψυχὸς τῆς χιόνος, ἢ θερμῆ τοῦ λουτροῦ, ἢ λαμπρότης
τοῦ Ἡλίου, κτξ, ἢ θελον εἶναι ἐν καὶ τὸ αὐτὸ, ὅπερ εἶναι
ψεῦδος ψηλαφητόν. Ἐπειδὴ λέγω ἕκαστον αἴσθημα ἔ-
πρεπε νὰ ἦναι κίνησις τις ἢ διάθεσις τῆς ψυχῆς. καὶ
ἐπειδὴ ἕκαστον τῶν αἰσθημάτων διεγείρεται εἰς αὐτὴν ὑπὸ
τῶν ἔξωθεν σωμάτων, ἀκόλουθον ἢν ἐκεῖνο, ὅπερ ἐκείναι
τὴν ψυχὴν, ὅτι καὶ ἂν ἦν, ὡς διερχόμενον πρῶτον δι'
ἄλλων μερῶν τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, ἕως οὗ νὰ φθάσῃ
εἰς τὸν ἐγκέφαλον, νὰ κινήῃ καὶ αὐτὰ: ὅ ἐστι νὰ ἐκτελεῖ
καὶ ἐκεῖ αἴσθημα, καὶ ὡς φαίνεται, δὲν ἀκολουθεῖ . .
καὶ ἔτι πλέον ἡμεῖς βλέπομεν ὅτι οὔτε ἀπολλύει τοῦτο
τὴν ἑαυτοῦ κίνησιν καθ' ὁδόν. "Ως λείπεται εἰς τοὺς ὑ-
λιστάς νὰ ἐξηγήσωσιν ἡμῖν ἀ'. πῶς τοῦτο τὸ κινουῦν κινεῖ
εἰς τὴν διάβασιν αὐτοῦ οὐδὲν τῶν λοιπῶν σωμάτων, εἰμὴ
μόνον τὴν ψυχὴν, ὅπερ εἰς τὰ ὄρατὰ εἶναι ἀνύπαρκτον,
οὔτε ἀπολλύει τὴν ἑαυτοῦ καθ' ὁδόν κίνησιν. . β'. πῶς
αὕτη ἢ παρεχομένη κίνησις εἶναι τοσοῦτον πολυειδῆς, ὅ-
σον δηλ. καὶ τὰ ἄπειρα αἰσθήματα. . καὶ γ'. πῶς ἐκάστη
τῶν κινήσεων: τούτέστιν αἰσθημάτων μεταβαίνει ὀλόκληρος

ἐξ ἑκάστου μορίου τῆς ψυχῆς εἰς τὸ ἐγγύς, καὶ ἐκ τούτου εἰς τὸ ἐγγύς, καὶ οὕτως ἐφεξῆς ἐπ' ἄπειρον, ὥστε ἕκαστον αὐτῶν νὰ ἦναι ἰκανὸν νὰ συγκρίνῃ τοῦτο τὸ αἶσθημα μετ' ἄλλο, ἢ μὲ ἰδέαν. διότι ἂν τοῦτο λείψῃ, ἡ ψυχὴ δὲν θέλει δύνηθῆ νὰ ἐκτελέσῃ σύγκρισίν τινα, καὶ ἐχομένως οὔτε ἀπόφασιν.

367. Δεδότω ὅμως τὰ σώματα νὰ ἔχωσι τοῦτο τὸ προτέρημα: τουτέστι νὰ κινῶσιν οὐδὲν τῶν μελῶν, εἰμὴ μόνον τὴν ὑλικὴν ψυχὴν, καὶ ἔτι χεῖρας νὰ ἀπαλλύωσι καθ' ὁδὸν τὴν ἑαυτῶν κίνησιν: δεδόςθω λέγω αἱ ἡλιακαὶ ἀκτῖνες νὰ κινῶσι διὰ τῶν ὀφθαλμῶν μόνην τὴν ψυχὴν, ὁ ἀτμοσφαιρικὸς ἀήρ διὰ τῶν ὠτων, μόνην τὴν ψυχὴν, αἱ ἀναθυμιάσεις τῶν ὀδμητικῶν σωμάτων διὰ τῆς ῥινός, μόνην τὴν ψυχὴν, ὁ χυμὸς τῶν φαγητῶν διὰ τῆς γλώσσης καὶ οὐρανίσκου, μόνην τὴν ψυχὴν, ἢ ἐπὶ τῆς ἐπιδερμίδος τοῦ σώματος ἡμῶν ἐπαφῇ τῶν σωμάτων, μόνην τὴν ψυχὴν: τουτέστι δεδόςθω αὗται αἱ κινήσεις νὰ μεταφέρωνται ἀνέπαφοι ἐκ τῶν περάτων τῶν νεύρων μέχρι τῶν ἐντὸς τοῦ κρανίου.

Ἄλλ' – εἰπότῳσαν ἡμῖν οἱ ὑλισταὶ τίνος ἕνεκεν αἱ τοιαῦται κινήσεις νὰ ἀλλάττωσιν ἐκεῖ φύσιν διαφόριον καὶ ἀκαριαίως, καὶ ἐκ μὲν κινήσεων νὰ μεταβάλλωνται εἰς μὴ κινήσεις, ἀλλὰ καταλήψεις, ἐκ δὲ καταλήψεων, εἰς ὀρέξεις, καὶ ἐξ ὀρέξεων εἰς κινήσεις τῶν μελῶν τοῦ σώματος; Καθότι ἡμεῖς γινώσκομεν ὅτι εἰς πᾶσαν ἐνέργειαν ἀκολουθεῖ οὐδὲν ἄλλο, ἢ ἀντενέργεια. Ἐνταῦθα ὅμως συμβαίνει ξένον τι: τουτέστιν ἐκ τῆς ἐνεργείας τινῶν ἀναφύεται εἰς τὴν ψυχὴν κατάληψις, καὶ ἐκ ταύτης ἀ-

πόφανσις, βούλησις, καὶ κίνησις. "Ὡς ἡ ψυχὴ εἶναι ξέ-
νον τι καὶ ὄχι σῶμα.

368. γ. Ἄλλ' ἡ ψυχὴ ὄχι μόνου αἰσθάνεται, ἀλ-
λὰ καὶ διανθεῖται. "Ὡς ἂν ἡ ψυχὴ ἦν σῶμα, ποτε καὶ
ἡ νόησις αὐτῆς, ἔπρεπε νὰ ἦναι κίνησις τις. "Ὅθεν ἦν ἐ-
πόμενον ὄντων τῶν σωμάτων ἀδρανῶν: ὁ ἐστὶ μὴ ἐξ ἑαυ-
τῶν κινουμένων, νὰ εὕρωσιν οἱ ὑλισταὶ ἐσωτερικόντι, ὡς
νὰ κινήσῃ τὴν ψυχὴν. "Εξω λοιπὸν τοῦτο ἢ τὸ αἷμα, ἢ τὸ
νευρικὸν ρευστὸν, ἢ τὸ ἐπιγαστρικὸν καὶ ὑπογαστρικὸν σύ-
στημα, διὰ τινὸς βέβηκα αἰθέρος. Πλὴν εἶναι ἐκτὸς πάσης
ἀντιλογίας ὅτι τοῦτο (ὅποιονδὴ ποτε καὶ ἂν ἦν) ἤθελεν
εἶναι μονοειδές, καὶ ἐχομένως τοιαύτη ἤθελεν εἶναι καὶ
ἡ παρεχόμενη ὑπ' αὐτοῦ κίνησις εἰς τὴν ψυχὴν, εἴτε
νόησις.

Ἄλλ' ἐπεὶ καὶ ὡς ἕκαστος τοῦτο συνοιδεν, ἡμεῖς
ἔχομεν ιδέας ἀπείρους, εἰπάτωσαν ἡμῖν οἱ ὑλισταὶ πό-
θεν γέννᾶται τὸ οὕτω καὶ τοσαύτως πολυειδές τῶν ιδεῶν;
Καὶ ἐτι πλεόν, πῶς - ἡ ἀπαξ δοθεῖσα εὐδυβολία νὰ ἀλ-
λάτῃ αὐτὴ ἑαυτὴν εἰς διάφορον, ἐν ᾧ τοῦτο εἶναι ἀδύ-
νατον εἰς τὰ σώματα; Καθότι ἐγὼ ἤδη ἐννοῶ ὅτι εἶμαι
εἰς τὴν Πατρὸν περιερχόμενος τὴν ἐκεῖ σχολὴν, καὶ ἐξ
ἀπροόπτου μεταβαίνω εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. . . ἐγὼ
ἤδη μὲν σοχάζομαι περὶ οὐρανίων, ἤδη δὲ περὶ ἐπιγείων,
ἤδη μὲν περὶ ἀρετῆς, ἤδη δὲ περὶ κακίας. "Ὡς ἡ ἐμὴ ψυχὴ
μεταβαίνουσα ἀχρόνως ἐκ νοήσεως εἰς νόησιν, εἴτε ἐκ κι-
νήσεως εἰς κίνησιν, ἦν τὸ αὐτὸ ὡσὰν νὰ ἄλλ' ἄττεν ἐξ ἑ-
αυτῆς τὴν ἑαυτῆς κατάστασιν. Ἄλλ' - ἡ ἐναλλαγὴ τῆς ἰ-
δέας τινὸς ἐξ ἑαυτοῦ κατάστασεως εἰς ἄλλο εἶναι, εἴμῃ κί-

νησις ἄνευ ἐξωτερικῆς δυνάμεως; Ὡς ἡ ψυχὴ δὲν εἶναι σῶμα.

369. δ'. Τὸ πλεον τερατώδες ὅμως ἤθελεν εἶναι ὅτι, ὅπερ ἐσωτερικῶς κινεῖ τὴν ψυχὴν, ἤθελεν εἶναι ὅχι μόνον ἀπλῶς πολυειδές, ἀλλὰ καὶ αἱ μεταμορφώσεις αὐτοῦ ἰσάριθμοι μετὰ τὰ ἐξωθεν ἡμῶν σώματα, εἴτε μετὰ τὰ ὑπ' αὐτῶν εἰς ἡμᾶς διεγειρόμενα αἰσθήματα, καὶ ἔτι πλεον ἀμόρφοι καὶ ἀκόλουθοι αὐτοῖς. Καθότι, ἕως οὗ ἐγὼ δὲν εἶδον τὸν ψιττακὸν διὰ τῶν ἐμῶν ὀφθαλμῶν, τὸ ὑπότεθεν ἐν ἐμοὶ ἐσωτερικῶς γενεργοῦν δὲν ἐδυνήθη νὰ διεγείρῃ εἰς τὴν ψυχὴν μου τὴν ἰδέαν τοῦ ψιττακοῦ, τοῦτο δ' αὐτὸ ἤθελε λεχθῆ καὶ περὶ πάντων τῶν λοιπῶν διεγειρομένων ἐν τῇ ἐμῇ ψυχῇ ιδεῶν. Ὡς τὸ νὰ ἔπηται τὸ ἐσωτερικῶς κινεῖν τὴν ψυχὴν τοῖς αἰσθήμασι τῶν ὑπὸ τῶν ἐξωθεν σωμάτων, τοῦτο δὲν ἀποδεικνύει ἀραγε ἀνυπαρξίαν ἐαυτοῦ: ὅ ἐστιν ὅτι ἡ ψυχὴ νοεῖ ἐξ ἑαυτῆς, καὶ ὄχι ἐκ τοῦ αἵματος ἢ τοῦ νευρικοῦ ῥεύσου; Ὡς ἡ ψυχὴ εἶναι μὴ σῶμα.

370. ε'. Τὸ θαυμαστότερον δ' ὅμως εἶναι ὅτι τῆς νοήσεως ἐκληφθείσης ὡς κινήσεως, ἤθελε δοθῆ κίνησις εἰς τὴν ψυχὴν καὶ κατ' ἐναντίαν εὐθυβολίαν, ὅπερ εἶναι ἀσύστατον εἰς τὴν φύσιν τῶν σωμάτων. Καθότι εἶναι νὰ δυνατὸν νὰ κινήθῃ ἐν σῶμα ὑπό τινος δυνάμεως, πλην κατὰ μόνην μίαν εὐθυβολίαν, ὡς ἂν κατ' ὄδον ὀπισθοδρομήσῃ, τοῦτο ἤθελε γένη ἀναντιρρήτως ἕκτινος ἐξωτερικῆς αἰτίας ἐκ διαμέτρου ἐναντίας τῆς πρώτης. Ἀλλὰ τὸ νὰ ἐννοῆ ἡ ψυχὴ δύο ἐναντίας ποιότητας, τοῦτο εἶναι οὐδὲν ἄλλο, εἰμὴ ὅτι κινεῖται κατὰ δύο ἐναντίας εὐθυβολίας: ὅ ἐστι μεθερμηνεύμενον ἔτι κινεῖται τελείως.

Οὕτως λέγωντες ὅτι ἡ χιὼν δὲν εἶναι μέλαινα, οὗτος ἐννοεῖ ὅτι λευκόν τι σῶμα δὲν εἶναι μέλαν, καὶ τότε, ὑποτιθέντος τοῦ λευκοῦ κινήσεως πρὸς ἀνατολὰς, τὸ μέλαν ἤθελεν εἶναι κίνησις πρὸς δυσμὰς. Ὡς οὔτε ἡ νόησις εἶναι κίνησις, οὔτε ἡ ψυχὴ σῶμα.

371. §. Ο ἀριστοτέλης ἰσχυρῶς τοῦ Γορδίου διὰ τοὺς ὑλιστὰς ἤθελεν εἶναι ἡ συνείδησις. Καθότι δεδύσθω ἡ ψυχὴ νὰ ἦναι σῶμα. εἰ δὲ δεδύσθω ἡ ἀντίληψις, ἡ μνήμη, ἡ ἀπόφανσις, ἡ διάνοια, ἡ σκέψις νὰ ἦναι κινήσεις τινὲς τῆς ἐνσώματου ψυχῆς. ἀλλ' ἡ συνείδησις ἡποία κινήσις ἤθελεν εἶναι; Αὕτη βέβαια ἤθελεν εἶναι οὐδὲν ἄλλο, ἢ κίνησις κινήσεως. Καθότι ἐγὼ ὄχι μόνον ἀντιλαμβάνομαι, ἀλλ' ἐν ταύτῳ καὶ συνοῖδα τοῦτο. καὶ ὄχι μόνον μέμνημαι τῶν παρώχηκόντων, ἀλλ' ἐν ταύτῳ καὶ συνοῖδα τοῦτο. καὶ ὄχι μόνον ἀποφαίνομαι τι, ἀλλ' ἐν ταύτῳ καὶ συνοῖδα τοῦτο. καὶ ὄχι μόνον διανοοῦμαι, ἀλλ' ἐν ταύτῳ καὶ συνοῖδα τοῦτο. καὶ ὄχι μόνον σκέπτομαι, ἀλλ' ἐν ταύτῳ καὶ συνοῖδα ὅτι σκέπτομαι, ἔνθα ἡ συνείδησις εἶναι οἷον ἐπιθεώρος καὶ ἐτασῆς ἀπασιῶν τῶν τῆς ψυχῆς ἐνεργειῶν. Ὡς ἂν αἱ λοιπαὶ ἐνεργεῖαι τῆς ψυχῆς εἶναι κινήσεις τινὲς, ἡ συνείδησις, ὡς ἑκάστου ἡ συνείδησις περὶ τούτου εἶναι μάρτυς ἀδέκαστος, ὡς ἐννοοῦσά τὰς λοιπὰς ἐνεργείας τῆς ψυχῆς, πρέπει νὰ ἦναι κινήσις κινήσεων: ὅ ἐστιν ἡ κίνησις νὰ ἐννοῇ τὴν κίνησιν. Πράγμα γελοιοῦδες αὐτόν!

372. Τέλος πάντων ἡ δυναμικὴ: τουτέστιν ἡ ἐπιτήμη, οἷ ἢς λογαριάζομεν τὰς κινήσεις τῶν σωμάτων, εἶναι τεθεμελιωμένη ἐπὶ τῷ, ἡ ὕλη εἶναι ἀδιάφο-

πρὸς καὶ πρὸς κίνησιν καὶ πρὸς ἡρεμίαν, καὶ ὅτι ἀναγκαίως διὰ τὴν συμβῆ σμικρτότη μεταβολῆ κινήσεως εἶστι σῶμα εἶναι χρειαξιμένης δυνάμεως, ἐξ οὗ καὶ ἀδρανῆ τὰ σώματα ὠνομάσθησαν. Καθότι ἂν ἡ κίνησις ἦν μᾶλλον οὐσιώδης εἰς τὴν ὕλην, ἔπρεπε, ὅντος ἑνὸς σώματος ἐν ἡρεμίᾳ, τὸ ἦναι εἰς τινα εὐκολώτερον τὸ κινήσῃ ἢ ὅντος ἐν κινήσει, τὸ ἐμποδίσῃ ἐκ τῆς κινήσεως, ὅπερ ἀντίκειται εἰς τὴν πείραν. Καθότι αὕτη θέλει, ἂν ἐν σφαιρᾷ εὐρεθῆ εἰς κίνησιν, εἰς κίνησιν τὴν διαμένη αἰωνίως, καὶ ἂν ἐν ἡρεμίᾳ, ἐν ἡρεμίᾳ τὴν διαμένη αἰωνίως, ἐκτὸς μόνου ἀντις ἐξωτερικῆς δυνάμεως ἢ θελεν ἀλλάξοι τὴν κατάστασιν αὐτοῦ. Ἄν λοιπὸν καὶ ἡ ψυχὴ ἦναι σῶμα, ἀναγκαίως ἔπρεπε τὴν ἦναι ἀδρανῆς. Ἀλλὰ δέδεικται ὅτι αὕτη εἶναι αὐτεξούσιος (κεφ. ιν'): ὁ ἐστὶ μεθερμηνεύομενου μὴ ἀδρανῆς, ὡς φέρουσα ἐν ἑαυτῇ τὴν ἀρχὴν τῶν ἰδίων νοήσεων καὶ κινήσεων. Ὡς ἡ ψυχὴ εἶναι μὴ σῶμα.

373. Ἀλλὰ δὲν εἶναι δυνατὸν ἀραγε, ἢ θελεν εἰποῖ τις, ἢ ὀργανισμένη ὕλη τὴν λάβῃ ἕνεκα τοῦ ὀργανισμοῦ αὐτῆς ταύτην τὴν κίνησιν; Ἄν ὅμως, λέγω ἐγώ, ὁ ὀργανισμὸς δύνηται τὴν βάλῃ εἰς τάξιν τὴν κίνησιν μιᾶς μηχανῆς, πλην ἀδυνατεῖ τὴν μεταβάλλῃ τοὺς νόμους τῆς κινήσεως (372): ὁ ἐστὶ τὴν ἀφαιρέσῃ ἀπὸ τῆς ὕλης τὴν ἀδιαφορίαν πρὸς τὴν κίνησιν ἢ ἡρεμίαν. Ὡς ὁ ὀργανισμὸς βέβαια δὲν δίδει δύναμιν εἰς τὴν ὕλην, πλην διευθύνει, ὅπερ ἅπαξ ἐδόθη εἰς αὐτήν. Ἀλλ' οἱ ὕλισται ἢ θελον εἰποῖ ἢ ὅτι ἕνεστιν ἄλλη ἢ τις ὕλη λεπτοτάτη ἰκανὴ τοῦ τὴν εἰσὶν εἰς τὴν ἢ παχείαν ὕλην, καὶ ὅτι αὕτη δὲν εἶναι ὑποκειμένη εἰς τοὺς

»νόμους τῆς κινήσεως τοὺς παρ' ἡμῶν γνωστούς, ὡς ἐκ
 »τῆς ἐνεργείας αὐτῶν νὰ προκύπτωσιν οἱ νόμοι. « Ἄλλ'
 »πειδῆ, λέγω ἐγὼ, καὶ ἡ ὑπαρξίς τῆς τοιαύτης ὕλης εἶναι
 φαντασῆς φαντασὰ ἄρα πρέπει νὰ ἦναι καὶ τὰ ταύτης
 θαυμασὰ ἀποτελέσματά.

374. Ἔπεται λοιπὸν ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε ἐκτεθέν-
 τῶν ἡ ψυχὴ νὰ μὴν ἦναι σῶμα. Καθότι ἐπειδῆ καὶ ἡ
 ἰδέα τοῦ σώματος εἶναι σύνθετος ἐκ τῶν ἰδεῶν ἐκτατοῦ,
 συνθέτου, ἀδρανοῦς κτξ .: καὶ ἐπειδῆ ἡ ψυχὴ ἔχει τὰς
 ἐκ διαμέτρου ἐναντίας ιδιότητας: ὅ ἐστιν εἶναι μὴ σύνθε-
 τος (365), μὴ κίνητόν (366), μὴ ἀδρανῆς (372), ἐ-
 πόμενον εἶναι νὰ ἦναι οὐπιωδῶς διάφορος τοῦ σώματος: ὅ
 ἐστιν ἀσώματος ἢ αἴλος. Ὡς ἡ ψυχὴ εἶναι ὄν αὐθύπαρ-
 κτόν ἔχον ιδιότητας ἐναντίας τοῦ σώματος, εἰς ὅπερ ἔ-
 δοκαν ὄνομα πνεῦμα.

375. »Δὲν εἶναι, λέγουσὶ τινες τῶν νεωτέρων,
 »οὔτε πνεῦμα, οὔτε σῶμα ἢ ψυχὴ, ἀλλ' ὄργανισμὸς τοῦ
 »ἐγκεφάλου, καὶ ὅτι ὁ ἐγκέφαλος ἐνεργεῖ ὡς τὰ λοιπὰ
 »ὄργανα τοῦ ἀνθρώπου: τὸν σῶμαχον λέγω, τὸ ἦπαρ,
 »τὸν πνεύμονα, κτξ, καὶ ὅτι ἡ τούτου ἐνέργεια εἶναι αὐ-
 »ταὶ αἱ ἰδέαι ἢ διάνοια. «

Φαίνεται ὅμως ἥτις οὗτοι εἰδόντες ἀνεξήγητον τὸ, πῶς
 αἱ τοῦ νοῦς ἐνέργειαι ἐκτελοῦνται διὰ τῆς τῶν σωματίων
 κινήσεως, προέτρεξαν εἰς τὸν διοργανισμὸν ἢ κατα-
 σκευὴν τοῦ ἐγκεφάλου, ὡς νὰ ἀναπαύσωσιν ὀπίσωσιν τὴν
 ἑαυτῶν συνείδητιν. Εἶναι ὅμως αὕτη ἡ ὁμοίωσις τοσοῦ-
 τὸν παχῆια, ὡς νὰ πρᾶξεν ἡ μικρὰν τὴν ὑπόληψιν εἰς
 τὸν ἐφευρετὴν τούτου τοῦ συστήματος. Καὶ ἰδοῦ πῶς. Ὁρ-

γονισμὸς εἶναι λέξις ἀφηρημένη σημαίνουσα οὐδὲν ἄλλο, ἢ ἀνχορὰν τῶν μορίων πρὸς ἄλληλα. Καὶ ὡς φαίνεται ἢ ψυχῇ, ἣτις αἰσθάνεται, ἣτις ἀντιλαμβάνεται τῶν προσβολῶν τῶν σωματίων, ἣτις ἐνθυμεῖται, ἣτις δημιουργεῖ ἰδέας τῶν ὄντων, ἣτις ἐκ τῶν μερικῶν ἀποκαθίστησι γενικὰ, ἣτις κρίνει καὶ ἀποφαίνεται, ἣτις διανοεῖται καὶ σκέπτεται, ἣτις βούλεται καὶ βάλλει τὰ μέλη τοῦ ἀνθρώπου εἰς κίνησιν, ἣτις σύνοιδε ταῦτα πάντα, ἅπερ ἐνεργεῖ καὶ παθεῖ, εἶναι ὄχι ὄργανισμὸς, ἀλλ' ἄλλοτι: ὁ ἐστὶν ὁ ἐγκέφαλος δὲν εἶναι λογικός. Καθότι διὰ τὸ ἡναίει λογικόν, πρέπει νὰ μὴν ἔχη μέρη (365), νὰ μὴν ἦναι κινήτὸν (366), νὰ μὴν ἦναι ἀδρανὲς (372), ἀλλὰ φύσει ἐνεργητικόν, ἐν ᾧ ὁ ἐγκέφαλος ζερεῖται τούτων ἀπάντων, ὧν ψίχα μαλακῆ.

Ἐπειτα - ὁποῖα ὁμοιότης σώζεται μεταξὺ τῆς λειτουργίας τοῦ ἐγκεφάλου καὶ τῶν λοιπῶν ὀργάνων τοῦ ἀνθρώπινου σώματος; Ἄπαντα τὰ λοιπὰ ὄργανα τοῦ ἀνθρώπινου σώματος ὕλην λαμβάνουσι, καὶ ὕλην παρέχουσι, καὶ ἡ λειτουργία αὐτῶν εἶναι οὐδὲν ἄλλο, ἢ μεταποίησις καὶ μεταμόρφωσις τῆς ὕλης. Οὕτως τὸ ἦπαρ λαμβάνον αἷμα, τὸ μεταποιεῖ εἰς χολήν. . . οἱ ἀδένες: παρωτίδες, παριακοὶ, καὶ ὑπογλωσσιακοὶ λαμβάνοντες αἷμα, τὸ μεταποιοῦσιν εἰς στέλον. . . ὁ στήμαχος λαμβάνων φαγητὰ, τὰ ρευστίζει καὶ τὰ μεταποιεῖ εἰς χυλόν. . . ὁ πνεύμιον λαμβάνων τοῦτον τὸν χυλὸν τὸν μεταποιεῖ εἰς αἷμα. Ἰδτε τὸ ἔργον τῶν ὀργάνων τοῦ ἀνθρώπινου σώματος εἶναι οὐδὲν ἄλλο, ἢ μεταποίησις καὶ μεταμόρφωσις τῆς ὕλης εἰς ὕλην. Ἄρα - καὶ ὁ ἐγκέφαλος μεταποιεῖ τὴν

ὑλὴν εἰς ὑλὴν; Μή-πως καὶ τὰ σώματα, ἐν ᾧ ἐφάπτονται τῆς ἐπιδερμίδος τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος μεταβάλλονται ὑπὸ τοῦ ἐγκεφάλου εἰς ἀντιλήψεις; Μή-πως αἱ ἡλιακαὶ ἀκτῖνες φθάνουσαι εἰς τοὺς ὀφθαλμούς, ἢ ὁ ἀὴρ εἰς τὰ ὦτα, ἢ αἱ ἀναθυμιάσεις τῶν ὀσμητικῶν σωμάτων εἰς τὴν ῥίνα, ἢ ὁ χυμὸς εἰς τὸ σῶμα μεταβάλλονται ὑπὸ τοῦ ἐγκεφάλου εἰς ἀντιλήψεις, ὅ ἐστιν εἰς ὑπαρξιν τῶν ἔξωθεν σωμάτων; Ἐν-ᾧ δὲ ἡ ψυχὴ ἀποφαίνεται ὅτι αἱ τρεῖς γωνίαι παντὸς τριγώνου εἶναι ἴσαι μετὰ δύο ὀρθάς, ὁποῖαν ὑλὴν λαμβάνει καὶ εἰς τί τὴν μεταποιεῖ; Ἡμεῖς οἶδαμεν ὅτι εἰς τὸν ἐγκέφαλον ἐσωτερικῶς δὲν ἔρχεται ἄλλο τι, εἰ μὴ αἷμα καὶ χυλὸς, ὡς καὶ εἰς τὰ λοιπὰ μέλη τοῦ ἀνθρώπου. Ὡς εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐμολογήσωμεν ὅτι ὁ λογικὸς ἐγκέφαλος λαμβάνων αἷμα, ἢ χυλὸν τὸν μεταποιεῖ εἰς ιδέας, πλὴν ὄχι ἀπλῶς, ἀλλὰ τοῦτο μὲν εἰς γενικὰς, ἐκεῖνο δ' εἰς μερικὰς. . . καὶ τοῦτο μὲν εἰς ἐνθύμησιν, ἐκεῖνο δ' εἰς προσοχὴν. . . τοῦτο μὲν εἰς μνήμην τῶν παρελθόντων, ἐκεῖνο δ' εἰς διάνοιαν, καὶ οὕτως ἀκολουθῶς. Πλὴν καὶ οὕτω μένει ἀπορον τί-ἄραγε λαμβάνων ὁ ἐγκέφαλος ἐκτελεῖ τὴν ἀμφιβολίαν, τὴν ἀπορίαν, τὸ μηδέν, καὶ τὸ ἀπειρον; Ὡ καὶ τί θαυμαστὴ ἀναλογία μεταξὺ τοῦ ἐγκεφάλου καὶ τῶν λοιπῶν ὀργάνων τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος!

376. Ἐπειτα-ὦν ὁ ἐγκέφαλος σῶμα, δὲν εἶναι ἄραγε ἀδρανὴς (372); Ἀναντιρρήτως. Ἀνάγκη λοιπὸν εἰς αὐτὸν διὰ νὰ ἐκτελέσῃ τι, νὰ ἐνεργῇ τι πρὸς αὐτὸν, ὡς τὸ αἷμα, ἢ νευρικὸν ῥευστὸν, ἢ ἄλλο τι, ἀλλέως θέλει μένει ἀνεξήγητον πῶς τι ὑλικὸν ἐνεργεῖ, πῶς τοῦτο

καύει τῆς ἐνεργείας, πῶς τοῦτο ἄρχεται πάλιν οἴκοθεν, ὅπερ εἶναι ἀλλότριον τῆς ὕλης. Ὡσε-δοθέντος αἱ ιδέαι να γεννῶνται ὑπὸ τοῦ ἐγκεφάλου ἕνεκα ἐνεργείας τινός, μένει οὐχ ἥττον εἰς τούτους τοὺς μεταφυσικοὺς να ἐξηγήσωσιν εἰς ἡμᾶς τίνος ἕνεκεν ὄντος ἐνός καὶ τοῦ αὐτοῦ τοῦτε ἐνεργουῦντος καὶ τοῦ πάσχοντος, να ἦναι τοσοῦτον διάφορα τὰ πάθη: ὅσαι δηλονότι εἶναι καὶ αἱ ἡμέτεραι ιδέαι; Ἐπειτα - ἐπειδὴ καὶ ὁ ἐγκέφαλος ἐνεργεῖ ὅχι ὡς αὐτὸς θέλει, ἀλλ' ὡς τὸ ἐνεργοῦν πρὸς αὐτὸν ἐνεργεῖ, τίνος ἕνεκεν εἰς τινὰς μὲν ἐνεργείας, ὡς εἰς τὴν πράξιν τῆς ἀρετῆς, να χαίρη, εἰς τινὰς δὲ, ὡς εἰς τὴν πράξιν τῆς κακίας, να λυπῆται καὶ να μετανοῇ διὰ τὴν τοιαύτην πράξιν, ὡσαν δὴ να ἔκειτο ἐπ' αὐτῷ ἢ μὴ πράξις; Τοῦτο - δὲν εἶναι σημεῖον ἀναντιρρήτου ὅτι αὗται αἱ πράξεις εἶναι ἐκούσαι, καὶ ὅχι ἀκούσαι;

β'. Ἐπειδὴ καὶ, κατὰ τὰ πειράματα τοῦ Σαντορίου καὶ ἄλλων, ὁ ἄνθρωπος διὰ τῆς ἀδήλου διαπνοῆς ἀπολλύει ἐξ ἑαυτοῦ πλέον τοῦ ἡμίσεος, ἢ ὅπου ἐσθίει καὶ πίνει, ἐπόμενον εἶναι, ἂν ὁ ἄνθρωπος ἀπολλύῃ τοῦλάχισον καθ' ἑκάστην μίαν λίτραν, εἰς ἥττον ἐνός ἔτους να ἀνανεοῦται, καὶ ἐπομένως καὶ ὁ ἡμέτερος ἐγκέφαλος. Ὡσε δὲν ἤθελε μείνοι λόγος; δι' ὅνπερ ἡμεῖς να ἔχωμεν μνήμην πεντήκοντα καὶ ἐξήκοντα ἐτῶν συμβεβηκότων. Καθότι ἄντις ἀπολημῶν ἐπιτρέψη εἰς τὴν παιρίδα αὐτοῦ μετὰ πεντήκοντα ἔτη, οὗτος θέλει ἐνθυμηθῆ ἄριστα ὅτι, ὅπερ ἐνεργεῖ ἤδη εἰς τὸν ἐγκέφαλον αὐτοῦ, εἶναι αὐτὸ τοῦτο τὸ πρὸ πεντήκοντα ἐτῶν ἐνεργῆσαν.

γ'. Ἡ ἀνάτομη θέλει ὅτι τὰ νεῦρα εἶναι ἐπικλαδί-